

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Türk Anayasa Mahkemesinin Tutukluluğun Resen İncelenmesi ve Tutukluluğa Karşı Yargısal Başvurunun Yürütülme Şekli İçtihadının Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği Hakkı Bakımından Değerlendirilmesi*

Gülce Ecem UÇAR**

---

* Bu makale, 2022 ELSA Ankara Prof. Dr. Münici Kapani IV. Makale Yarışması'nda ikinci olmuştur.

** İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi,
Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Burslu Yüksek Lisans Öğrencisi,
(ucargulceecem@gmail.com), **ORCID ID:** [0000-0002-7585-3302](https://orcid.org/0000-0002-7585-3302)

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ VE TÜRK ANAYASA MAHKEMESİNİN TUTUKLULUĞUN RESEN İNCELENMESİ VE TUTUKLULUĞA KARŞI YARGISAL BAŞVURUNUN YÜRÜTÜLME ŞEKLİ İÇTİHADININ KİŞİ ÖZGÜRLÜĞÜ VE GÜVENLİĞİ HAKKI BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

ÖZ

Kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı, bireylerin irade ettiği biçimde hareket edebilmesi özgürlüğünü devletin keyfi müdahalelerine karşı güvence altına alır. 1982 Anayasası'nın 19. maddesi ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 5. maddesi ve birçok uluslararası belgede korunan hakkın en önemli istisnalarından biri tutukluluktur. Tutukluluk kararının verilmesinde ve devam ettirilmesinde keyfiyetin önlenmesi, böylelikle kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkının ihlal edilmemesi için tutukluluğa karşı yargısal başvuru ve tutukluluğun resen incelenmesi güvencelerinin tanınması gerekmektedir. Çalışmada, tutukluluğa itiraz, tahliye talebi ve tutukluluğun incelenmesi kurumlarına başvurunun dosya üzerinden mi duruşmalı olarak mı yapılması gerektiği sorusuna, iç hukukumuzdaki düzenlemeler ile tarafı olduğumuz AİHS hükümleri karşılaştırılarak, cevap aranmıştır. Konuyla ilgili Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi kararlarına da yer verilip mahkemelerin bu husustaki içtihatları eleştirilerek olması gereken hukuk anlamında benimsenmesi gereken çözüm ortaya konulmuştur.

Anahtar kelimeler:

tutuklama kararı

tutukluluğa itiraz

özgürlük ve güvenlik hakkı

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 5. madde

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 19. madde

**ASSESSING THE PRECEDENCE OF EUROPEAN COURT
OF HUMAN RIGHTS AND TURKISH CONSTITUTIONAL
COURT ABOUT THE CONDUCTION OF EX OFFICIO
EXAMINATION AND JUDICIAL APPEAL FOR DETENTION
WITHIN RIGHT TO PERSONAL LIBERTY AND SECURITY**

ABSTRACT

Right to personal liberty and security protects people's freedom of moving in accordance with their will from the state's arbitrary intervention. Detention is one of the most significant exceptions of right to personal liberty and security addressed in Article 19 of the Turkish Constitution of 1982, Article 5 of the European Convention of Human rights and in many other international documents. To prevent arbitrariness in both ordering or maintaining one's detention and protect right to personal liberty and security in that way, ex officio examination and judicial appeal for detention order are necessitated. In this paper, the question of whether objection against detention, request for release and ex officio examination of detention should be conducted with or without hearing is discussed by comparing the regulations in our domestic law and European Convention of Human Rights. Also, relevant decisions of European Court of Human Rights and Turkish Constitutional Court are analysed and criticized to propose a solution in accordance with *lex lata*.

Keywords:

decision to arrest

opposition to decision to arrest

right to liberty and security

Article 5 of European Convention on Human Rights

Article 19 of Turkish Constitution

GİRİŞ

Kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı, kişinin bedensel olarak kısıtlanmadan, irade ettiği biçimde hareket edebilmesi özgürlüğüne ve güvencesine^[1] sahip olmasını korur. Bir madalyonun iki yüzü olarak düşünülmesi gereken kişi özgürlüğü bireylerin serbestçe hareket edebilmesini öngörürken kişi güvenliği de bu özgürlüğe yapılacak keyfi müdahalelerin önlenmesini amaçlar.^[2] Yani bir bütün olarak düşünüldüğünde, kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı; devletin, bireylerin hareket etme ve yer değiştirme özgürlüğüne keyfi müdahalesinin engellenmesi için tanınmıştır.^[3] Kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı, tarihsel süreç içerisinde; toplumu ve içindeki her bir bireyi, yalnızca onu yöneten egemenin tebaası olarak gören anlayışın, yönetim erkini elinde bulduranların keyfi uygulamaları nedeniyle güç kaybetmesi sonucu pek çok düzenlemeye konu olmuştur. İlk olarak 1215 tarihli *Magna Carta Libertatum*'un 39. maddesinde özgür bireylerin yasa hükmü olmadan tutulamayacağı veya hapsedilemeyeceği şeklinde yer alan kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı; bireylerin keyfi biçimde tutuklanması, hapsedilmesi ve bu nedenlerle hareket serbestilerinin kısıtlanmasını önlemek amacıyla 1628 tarihli *Petition of Rights*, 1679 tarihli *Habeas Corpus Act*, 1789 tarihli Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi gibi metinlerin^[4] önemli düzenlemeleri içerisinde değerlendirilmiştir.

Uluslararası alanda ise kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 3.^[5] ve 9.^[6] maddelerinde, Medeni ve Siyasal Haklar

[1] Serap Keskin, "Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği Hakkına İlişkin Anayasal Değişiklikler," *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 60, no. 1-2, (2002): 49.

[2] Behiye Eker Kazancı, "AİHS ve AİHM Kararları Çerçevesinde Yakalama ve Tutuklama Koruma Tedbiri ile Kişi Güvenliği ve Hürriyetinin Sınırlandırılması," *TBB Dergisi*, no. 98, (2012): 77.

[3] AYM, *Can Dünder ve Erdem Gül*, B. No: 2015/18567, 25.02.2016, § 62.

[4] Keskin, "Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği Hakkına İlişkin Anayasal Değişiklikler," 50.

[5] *Madde 3*: "Yaşamak, hürriyet ve kişi emniyeti her ferдин hakkıdır."

[6] *Madde 9*: "Hiç kimse keyfi olarak tutuklanamaz, alıkonulamaz veya sürülemez."

Sözleşmesi'nin 9. maddesinde^[7] ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 5. maddesinde^[8] yer almıştır. Bu çalışmanın da üzerinde duracağı AİHS'in 5.

[7] *Madde 9:* “1. Herkes kişi özgürlüğü ve kişi güvenliği hakkına sahiptir. Hiç kimse keyfi olarak gözaltına alınamaz veya tutulamaz. Hiç kimse hukukun öngördüğü sebepler ve usuller dışında özgürlüğünden yoksun bırakılamaz.

2. Gözaltına alınan bir kimse, gözaltına alınma sebepleri hakkında gözaltına alındığı sırada ve kendisine isnat edilen suçlar konusunda derhal bilgilendirilir.

3. Cezai bir fiilden ötürü gözaltına alınan veya tutulan bir kimse derhal bir yargıç veya hukuken yargılama yetkisine sahip diğer bir görevli önüne çıkarılır ve bu kimse makul bir sürede yargılanma veya salıverilme hakkına sahiptir. Yargılanan bir kimsenin tutuklanması genel bir kural olamaz; yargılamanın her aşamasında tutuklunun salıverilmesine karar verilebilir; salıverilme bu kimsenin duruşmaya gelmesini sağlamak ve mahkûm edilmesi halinde hükmün infazını temin etmek için teminata başlanabilir.

4. Gözaltına alınarak veya tutularak özgürlüğünden yoksun bırakılan bir kimse, tutulmasının hukukiliği hakkında hemen karar verebilecek ve eğer tutulması hukuki değilse salıverilmesine hükmedebilecek bir mahkemeye başvurma hakkına sahiptir.

5. Hukuka aykırı olarak Gözaltına alınmaktan veya tutulmaktan mağdur olan bir kimse icrası mümkün bir tazminat hakkına sahiptir.”

[8] *Madde 5:* “1. Herkes özgürlük ve güvenlik hakkına sahiptir. Aşağıda belirtilen haller dışında ve yasanın öngördüğü usule uygun olmadan hiç kimse özgürlüğünden yoksun bırakılamaz:

a) Kişinin, yetkili bir mahkeme tarafından verilmiş mahkûmiyet kararı sonrasında yasaya uygun olarak tutulması;

b) Kişinin, bir mahkeme tarafından yasaya uygun olarak verilen bir karara uymaması sebebiyle veya yasanın öngördüğü bir yükümlülüğün uygulanmasını sağlamak amacıyla yasaya uygun olarak yakalanması veya tutulması;

c) Kişinin bir suç işlediğinden şüphelenmek için inandırıcı sebeplerin bulunduğu veya suç işlemesine ya da suçu işledikten sonra kaçmasına engel olma zorunluluğu kanaatini doğuran makul gerekçelerin varlığı halinde, yetkili adli merci önüne çıkarılmak üzere yakalanması ve tutulması;

d) Bir küçüğün gözetim altında eğitimi için usulüne uygun olarak verilmiş bir karar gereği tutulması veya yetkili merci önüne çıkarılmak üzere yasaya uygun olarak tutulması;

e) Bulaşıcı hastalıkların yayılmasını engellemek amacıyla, hastalığı yayabilecek kişilerin, akıl hastalarının, alkol veya uyuşturucu madde bağımlılarının veya serserilerin yasaya uygun olarak tutulması;

maddesinin ilk fıkrası, kişi özgürlüğü güvenliği hakkının çerçevesini belirlerken "...yasanın öngördüğü usule uygun..." diyerek taraf devletlerin iç hukukuna göndermede bulunmuştur.^[9]

Ulusal mevzuatımızda kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkının düzenlenişini, Türkiye Cumhuriyeti Anayasaları kapsamında incelemekte fayda vardır. Söz konusu hakkın özellikle kişi güvenliği boyutu, 1924 Anayasası 72. maddede "Kanunen muayyen olan ahval ve eşkalden başka bir suretle hiçbir kimse derdest ve tevkif edilemez." şeklinde hüküm altına alınmıştır.^[10] Temel hak ve özgürlükleri 1924 Anayasası'na kıyasla daha ayrıntılı düzenleyen 1961 Anayasası'nın^[11] 30. maddesi^[12] ise kişi güvenliği başlığı altında ilgili hakka

---

f) Kişinin, usulüne aykırı surette ülke topraklarına girmekten alıkonması veya hakkında derdest bir sınır dışı ya da iade işleminin olması nedeniyle yasaya uygun olarak yakalanması veya tutulması;

2. Yakalanan her kişiye, yakalanma nedenlerinin ve kendisine yöneltilen her türlü suçlamanın en kısa sürede ve anladığı bir dilde bildirilmesi zorunludur.

3. İşbu maddenin 1.c fıkrasında öngörülen koşullar uyarınca yakalanan veya tutulan herkesin derhal bir yargıç veya yasayla adli görev yapmaya yetkili kılınmış sair bir kamu görevlisinin önüne çıkarılması zorunlu olup, bu kişi makul bir süre içinde yargılanma ya da yargılama süresince serbest bırakılma hakkına sahiptir. Salıverilme, ilgilinin duruşmada hazır bulunmasını sağlayacak bir teminat şartına bağlanabilir.

4. Yakalama veya tutulma yoluyla özgürlüğünden yoksun kılınan herkes, tutulma işleminin yasaya uygunluğu hakkında kısa bir süre içinde karar verilmesi ve eğer tutulma yasaya aykırı ise, serbest bırakılması için bir mahkemeye başvurma hakkına sahiptir.

5. "Bu madde hükümlerine aykırı bir yakalama veya tutma işleminin mağduru olan herkes tazminat hakkına sahiptir."

[9] Feridun Yenisey ve Salih Oktar, "İnsan Hakları Açısından Yakalama ve Tutuklama," *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 21, (2019): 3128.

[10] Atakan Altun, "Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği Hakkının Sınırlanması ve Sonuçları," (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013), 43.

[11] Altun, *Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği Hakkının Sınırlanması ve Sonuçları*, 45.

[12] *Madde 30*: "1. Suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunan kişiler, ancak kaçmayı veya delillerin yok edilmesini veya değiştirilmesini önlemek maksadiyle veya bunlar gibi tutuklamayı zorunlu kılan ve kanunla gösterilen diğer hallerde hâkim kararıyla tutuklanabilir. Tutukluluğun devamına karar verilebilmesi aynı şartlara bağlıdır.

yer vermiştir. 1961 Anayasası'nda yapılan ve Anayasa'nın özgürlükçü bakış açısını giderek baskılayan 1971^[13] ve 1973^[14] tarihli değişiklikler, 30. maddenin 4. fıkrasının da git gide daha sınırlı bir korumaya sahip olmasına yol açmıştır. Kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı, 1982 Anayasası'nın 19. maddesinde^[15] düzenlenmiştir. 1924 ve 1961 Anayasalarından farklı olarak madde

2. Yakalama, ancak suçüstü halinde veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yapılabilir; bunun şartlarını kanun gösterir.

3. Yakalanan veya tutuklanana kimselere, yakalama veya tutuklama sebeplerinin ve haklarındaki iddiaların yazılı olarak hemen bildirilmesi gerekir.

4. Yakalanan veya tutuklanan kimse, tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç yirmidört saat içinde hâkim önüne çıkarılır ve hâkim kararı olmaksızın, hürriyetinden yoksun kılınmaz. Yakalanan veya tutuklanan kimse hâkim önüne çıkarılınca durum hemen yakınlarına bildirilir.

5. Bu esaslar dışında işleme tâbi tutulan kimselerin uğrayacakları her türlü zararlar kanuna göre Devletçe ödenir.”

[13] 20.9.1971 tarihli ve 1488 sayılı Kanunla ilgili maddenin 4. fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

30/4: “Yakalanan veya tutuklanan kimse tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç kırksekiz saat ve kanunun açıkça belli ettiği hallerde toplu olarak işlenen suçlarda yedi gün içinde hâkim önüne çıkarılır ve bu süre geçtikten sonra hâkim kararı olmaksızın hürriyetinden yoksun kılınmaz. Yakalanan veya tutuklanan kimse, hâkim önüne çıkarılınca durum hemen yakınlarına bildirilir.”

[14] 1961 Anayasası 30. maddenin 4. fıkrasında, 15.3.1973 tarihli ve 1699 sayılı Kanunla yapılan son değişiklik aşağıdaki gibidir:

30/4: “Yakalanan veya tutuklanan kimse, tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç kırksekiz saat ve Devlet Güvenlik mahkemelerinin görev ve yetkilerine giren suçlar ile kanunun açıkça belli ettiği hallerde toplu olarak işlenen suçlarda ve genellikle savaş ve sıkıyönetim hallerinde, kanunlarda gösterilen süre içinde hâkim kararı olmaksızın, hürriyetinden yoksun kılınmaz. Yakalanan veya tutuklanan kimsenin durumu hemen yakınlarına bildirilir.”

[15] *Madde 19:* “1. Herkes, kişi hürriyeti ve güvenliğine sahiptir. Şekil ve şartları kanunda gösterilen:

2. Mahkemelerce verilmiş hürriyeti kısıtlayıcı cezaların ve güvenlik tedbirlerinin yerine getirilmesi; bir mahkeme kararının veya kanunda öngörülen bir yükümlülüğün gereği olarak ilgilinin yakalanması veya tutuklanması; bir küçüğün gözetim altında ıslahı veya yetkili merci önüne çıkarılması için verilen bir kararın yerine getirilmesi; toplum için tehlike teşkil eden bir akıl hastası, uyuşturucu madde

başlığında “özgürlüğü” ifadesine de yer verilmiş ve böylelikle söz konusu hak, iki boyutuyla da kapsamlı olarak ele alınmıştır. Ayrıca maddenin 2. fıkrası 1961 Anayasası’nda olmayan istisnalar getirmiş, ancak 1961 Anayasası’nda varolanları da 3. fıkra ile korumuştur. Yani aslında hükmün ilk fıkrasında herkesin kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkına sahip olduğu ilkesi ortaya konulup ikinci ve üçüncü fıkralarında şekil ve şartları kanunda gösterilmek kaydıyla söz konusu hakkın kısıtlanabileceği haller sınırlı olarak sayılmıştır.

---

veya alkol tutkunu, bir serseri veya hastalık yayabilecek bir kişinin bir müessesede tedavi, eğitim veya ıslahı için kanunda belirtilen esaslara uygun olarak alınan tedbirin yerine getirilmesi; usulüne aykırı şekilde ülkeye girmek isteyen veya giren, ya da hakkında sınır dışı etme yahut geri verme kararı verilen bir kişinin yakalanması veya tutuklanması; halleri dışında kimse hürriyetinden yoksun bırakılamaz.

3. Suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunan kişiler, ancak kaçmalarını, delillerin yok edilmesini veya değiştirilmesini önlemek amacıyla veya bunlar gibi tutuklamayı zorunlu kılan ve kanunda gösterilen diğer hallerde hâkim kararıyla tutuklanabilir. Hâkim kararı olmadan yakalama, ancak suçüstü halinde veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yapılabilir; bunun şartlarını kanun gösterir.

4. Yakalanan veya tutuklanan kişilere, yakalama veya tutuklama sebepleri ve haklarındaki iddialar herhalde yazılı ve bunun hemen mümkün olmaması halinde sözlü olarak derhal, toplu suçlarda en geç hâkim huzuruna çıkarılincaya kadar bildirilir.

5. (Değişik birinci cümle: 3/10/2001-4709/4 md.) Yakalanan veya tutuklanan kişi, tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç en geç kırksekiz saat ve toplu olarak işlenen suçlarda en çok dört gün içinde hâkim önüne çıkarılır. Kimse, bu süreler geçtikten sonra hâkim kararı olmaksızın hürriyetinden yoksun bırakılamaz. Bu süreler olağanüstü hâl ve savaş hâllerinde uzatılabilir.

6. (Değişik fıkra: 3/10/2001-4709/4 md.) Kişinin yakalandığı veya tutuklandığı, yakınlarına derhal bildirilir.

7. Tutuklanan kişilerin, makul süre içinde yargılanmayı ve soruşturma veya kovuşturma sırasında serbest bırakılmayı isteme hakları vardır. Serbest bırakılma ilgilinin yargılama süresince duruşmada hazır bulunmasını veya hükmün yerine getirilmesini sağlamak için bir güvenceye bağlanabilir.

8. Her ne sebeple olursa olsun, hürriyeti kısıtlanan kişi, kısa sürede durumu hakkında karar verilmesini ve bu kısıtlamanın kanuna aykırılığı halinde hemen serbest bırakılmasını sağlamak amacıyla yetkili bir yargı merciine başvurma hakkına sahiptir.

9. (Değişik: 3/10/2001-4709/4 md.) Bu esaslar dışında bir işleme tâbi tutulan kişilerin uğradıkları zarar, tazminat hukukunun genel prensiplerine göre, Devletçe ödenir.”

Dolayısıyla kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı, ancak 19. maddenin 2. ve 3. fıkralarında öngörülen durumlardan birinin varlığı hâlinde kısıtlanabilir.^[16]

Sayılan ulusal ve uluslararası mevzuat hükümleri incelendiğinde, kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkına getirilen en önemli istisnalardan birinin de tutukluluk hali olduğu anlaşılacaktır. Tutukluluk, suçluluğu konusunda kesin hüküm bulunmamasına rağmen hakkında kuvvetli suç şüphesi olan şüpheli veya sanığın özgürlüğünün, kaçma veya delilleri karartma gibi nedenlerle^[17] ceza yargılamasının amacına ulaşamaması riskinin önlenmesi adına, hâkim kararıyla geçici olarak kaldırılması şeklinde tanımlanabilir. Kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkının en önemli istisnalarından olan tutukluluğun keyfi uygulanması halinde, söz konusu hakkın ihlalinin gündeme geleceği kuşkusuzdur. Tutukluluk kararının verilmesinde ve devam ettirilmesinde keyfiyetin önlenmesi ve böylelikle kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkının ihlal edilmemesi için tutukluluğa karşı yargısal başvuru ve tutukluluğun resen incelenmesi güvencelerinin tanınması önem taşımaktadır. Ancak, tabii ki, söz konusu güvencelerin tanınması kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkının ihlalinin engellemek adına yeterli değildir. Hakkın korunabilmesi için, uygulamada bu kurumların nasıl işlediği değerlendirilmelidir.

Bu çalışmada; kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkına getirilen tutukluluk istisnasının meşru sınırlarını belirlemede önem taşıyan tutukluluğa itiraz, tahliye talebi ve tutukluluğun incelenmesi kurumlarına başvurunun dosya üzerinden mi duruşmalı olarak mı yapılması gerektiği sorusuna, iç hukukumuzdaki düzenlemeler ile tarafı olduğumuz AİHS hükümleri karşılaştırılarak, cevap aranacaktır. Konuyla ilgili Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi kararlarına da yer verilecek ve mahkemelerin bu husustaki içtihatları eleştirilip olması gereken hukuk anlamında benimsenmesi gereken çözüm ortaya konacaktır.

I. TUTUKLULUĞUN RESEN İNCELENMESİ VE TUTUKLULUĞA KARŞI BAŞVURU HAKKI

Kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkının kısıtlanması nedeniyle kendiliğinden yapılan yargısal denetim ve bireylere tanınan yargısal başvuru hakkı hem

[16] AYM, *Murat Narman*, B. No: 2012/1137, 2.7.2013, § 42.

[17] Nur Centel, “Tutuklama Uygulamasında Sorunlar,” *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 71, no. 1, (2013): 193.

AİHS'te hem de 1982 Anayasası'nda somutlaştırılmıştır.^[18] Özgürlükten yoksun kalmanın hâkim tarafından resen incelenmesi ve hakkı sınırlanan kişiye tanınan yargısal başvuru hakkı, kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkını koruyan AİHS 5. maddede yer almaktadır. İlgili maddenin 3. fıkrası “İşbu maddenin 1.c fıkrasında öngörülen koşullar uyarınca yakalanan veya tutulan herkesin derhal bir yargıç veya yasayla adli görev yapmaya yetkili kılınmış sair bir kamu görevlisinin önüne çıkarılması zorunlu olup, bu kişi makul bir süre içinde yargılanma ya da yargılama süresince serbest bırakılma hakkına sahiptir. Salıverilme, ilgilinin duruşmada hazır bulunmasını sağlayacak bir teminat şartına bağlanabilir.” düzenlemesini hükme bağlamıştır. Söz konusu düzenlemenin, hükümde yer alan sebeplerle kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkının kısıtlanması halinde kendiliğinden ve periyodik bir incelemenin yapılması zorunluluğunu ortaya koyduğu AİHM kararlarıyla tespit edilmiştir.^[19] “Yakalama veya tutulma yoluyla özgürlüğünden yoksun kılınan herkes, tutulma işleminin yasaya uygunluğu hakkında kısa bir süre içinde karar verilmesi ve eğer tutulma yasaya aykırı ise, serbest bırakılması için bir mahkemeye başvurma hakkına sahiptir.” şeklinde bir düzenleme getirerek tutukluluğa karşı yargısal başvuru hakkını öngören AİHS 5/4 hükmü ise *Habeas Corpus* güvencesini tanımaktadır.^[20] Söz konusu güvence, AİHS 5/3'teki düzenlemeden iki açıdan daha farklıdır. İlk fark, hükümlerde öngörülen mekanizmaların işleme usulü ile ilgilidir. Yukarıda da belirtildiği üzere AİHS 5/3 hükmü, kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkının kısıtlanması durumunda kendiliğinden ve periyodik olarak yapılan bir incelemeyi düzenlemektedir. AİHS 5/4 hükmündeki güvence ise ilgilinin yapacağı bir yargısal başvuruyu korumaktadır. Yani 3. fıkra, “...yargılama sürecinde serbest bırakılma hakkı...” ile ilgilinin talebinden bağımsız olarak otomatik işleyen bir yargısal inceleme öngörürken 4. fıkra, “... serbest bırakılması için bir mahkemeye başvurma hakkı” ile kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı

[18] Tolga Şirin, *Özgürlük ve Güvenlik Hakkı Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi- 1*, (Ankara: MRK Baskı ve Tanıtım Hizmetleri, 2018), 204.

[19] AİHM, *De Jong, Baljet ve Van den Brink/ Hollanda*, B. No: 8805/79; 8806/79; 9242/81, 22.05.1984, § 51.

AİHM, *Aquilina/Malta* [BD] , B. No: 25642/94, 29.04.1999, § 48- § 49.

[20] Behiye Eker Kazancı, “AİHS ve AİHM Kararları Çerçevesinde Yakalama ve Tutuklama Koruma Tedbiri ile Kişi Güvenliği ve Hürriyetinin Sınırlandırılması,” *TBB Dergisi*, no. 98, (2012): 95.

sınırlanan bireye, sınırlama sebebinin incelenmesi için yargısal bir başvuruda bulunma imkânı tanımaktadır.^[21] AİHS 5/3 ve 5/4 hükümlerinin ikinci farkı ise kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkının sınırlanma nedeni bağlamındadır. AİHS 5/3 hükmü, kişi özgürlüğü güvenliği hakkının yalnızca 5/1 c hükmündeki yakalama, tutukluluk ve gözaltı halleri ile sınırlanması ihtimallerinde uygulama alanı bulur. Oysa AİHS 5/4 hükmü açısından böyle bir kısıtlama söz konusu değildir. Bu şekilde değerlendirildiğinde, AİHS 5/4 hükmünün, 5. maddenin 1. fıkrasının tüm bentlerinde gösterilen durumlarda ve burada sayılmamakla birlikte idare tarafından kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkının sınırlanması hallerinde^[22] yapılacak yargısal başvuruyu düzenlediği anlaşılmaktadır.

1982 Anayasası'nın kişi özgürlüğü ve güvenliğini düzenleyen 19. maddesinde AİHS 5/3 hükmünde ortaya konan resen inceleme ve 5/4 hükmünde ele alınan yargısal başvuru hakkı hükme bağlanmıştır. Anayasa'nın 19. maddesinin 8. fıkrası, "Her ne sebeple olursa olsun, hürriyeti kısıtlanan kişi, kısa sürede durumu hakkında karar verilmesini ve bu kısıtlamanın kanuna aykırılığı halinde hemen serbest bırakılmasını sağlamak amacıyla yetkili bir yargı merciine başvurma hakkına sahiptir." hükmüyle AİHS 5/4 düzenlemesinde öngörülen yargısal başvuru hakkına anayasal dayanak kazandırmıştır. 1982 Anayasası'nın 19. maddesinin 7. fıkrası ise "Tutuklanan kişilerin, makul süre içinde yargılanmayı ve soruşturma veya kovuşturma sırasında serbest bırakılmayı isteme hakları vardır. Serbest bırakılma ilgilinin yargılama süresince duruşmada hazır bulunmasını veya hükmün yerine getirilmesini sağlamak için bir güvenceye bağlanabilir." şeklinde bir düzenleme getirmiş ve koruduğu "serbest bırakılmayı isteme hakkı" ile AİHS 5/3 hükmünde öngörülen resen inceleme ve AİHS 5/4 hükmünde ortaya konan yargısal başvuru hakkını kapsamına almıştır.^[23] Ancak, AY 19/7 hükmü, tutukluluk incelemesinin hâkim karşısında yapılması teminatını sağlamazken AY 19/8, kapsamına aldığı yargısal başvuru hallerinin duruşmalı yürütülmesini korumaktadır. Bu durum da yalnızca AY 19/7 hükmünün çerçevesi içinde

[21] AİHM, *Rehbock/ Slovenya*, B. No: 29462/95, 28.11.2000, § 87.

[22] Şirin, *Özgürlük ve Güvenlik Hakkı Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi- 1*, 206.

[23] AYM, *Halas Aslan*. B. No: 2014/4994, 16.02.2017, § 67.

kalan tutukluluğun resen incelenmesi kurumunun duruşmalı yapıma güvencesinden mahrum olması sonucuna yol açmaktadır.^[24]

Tutukluluk hali, kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkının önemli istisnalarından olmakla birlikte kişinin tutuklanması, tutukluluk süresi boyunca mutlak olarak bu hakkının sınırlandıracağı anlamına gelmemektedir. Keyfi olarak yapıldığı, kanundaki şartları taşımadığı veya koşullar değiştiği için son verilmesi gereken tutukluluk hallerinin ortaya çıkabilmesi muhtemeldir. Söz konusu nedenlere ek olarak, tutukluluğun kişi özgürlüğü üzerindeki yadsınamaz denli ağır etkisi, hem AİHS 5/3 ve AY 19/7 hükümlerinde öngörülen tutukluluğun resen incelenmesinin hem de AİHS 5/4 ve AY 19/7 ile 19/8 hükümlerinde tanınan tutukluluğa karşı yargısal başvuru hakkının mevzuatımızda özel olarak düzenlenmesi sonucunu doğurmuştur.

Ceza Muhakemesi Kanunumuz, koruma tedbiri olan tutukluluğa hükmedilme sebeplerine ayrıntılı biçimde yer verdiği gibi tutukluluğa karşı yargısal başvuru hakkı kapsamında tutukluluğa itiraz ile şüpheli veya sanığın tutuklama kararının kaldırılmasını istediği tahliye talebi kurumlarını da öngörmüştür. Bu bağlamda, ilk olarak, tutukluluğa karşı yargısal başvuru hakkı kapsamındaki tutukluluk kararına itiraz düzenlemesine değinilmesinde fayda vardır. Tutuklama kararını düzenleyen CMK 101. maddenin 5. fıkrası^[25], CMK 100 ve 101. maddeler kapsamında verilecek kararlar için itiraz kanun yolunun açık olduğunu hükme bağlamıştır. Ayrıca şüpheli veya sanığın salıverilme istemleri başlığını taşıyan CMK 104. maddenin^[26] 2. fıkrasında da şüpheli veya sanığın, tutukluluğunun devamına ilişkin

---

[24] AYM, *Bergin Karaboğa ve Yusuf Aldemir*. B. No: 2014/2626, 27.10.2016, § 51- § 53.

[25] *Madde 101/5*: “Bu madde ile 100’üncü madde gereğince verilen kararlara itiraz edilebilir.”

[26] *Madde 104*: “1. Soruşturma ve kovuşturma evrelerinin her aşamasında şüpheli veya sanık salıverilmesini isteyebilir. 2. Şüpheli veya sanığın tutukluluk hâlinin devamına veya salıverilmesine hâkim veya mahkemece karar verilir. Bu kararlara itiraz edilebilir. 3. Dosya bölge adliye mahkemesine veya Yargıtay’a geldiğinde salıverilme istemi hakkındaki karar, bölge adliye mahkemesi veya Yargıtay ilgili dairesi veya Yargıtay Ceza Genel Kurulunca dosya üzerinde yapılacak incelemeden sonra verilir; bu karar re’sen de verilebilir.”

mahkeme kararına karşı itiraz yoluna başvurulabileceği öngörülmüştür.^[27] Ek olarak, CMK 271/4 hükmü “Merciin, itiraz üzerine verdiği kararları kesindir; ancak ilk defa merci tarafından verilen tutuklama kararlarına karşı itiraz yoluna gidilebilir.” şeklinde bir düzenleme getirerek Cumhuriyet savcısının tutuklama isteminin reddedilmesi sonucu itiraz kanun yoluna başvurması halinde, Cumhuriyet savcısının yaptığı itiraz kabul edilirse ilk defa itiraz merci tarafından verilen bu tutuklama kararı aleyhine de itiraz kanun yolunu açmıştır.

Tutukluluğa karşı başvuru yolları bağlamında tartışılacak ikinci kurum CMK 104’te düzenlenen tahliye talebidir. CMK 104/1 hükmü “Soruşturma ve kovuşturma evrelerinin her aşamasında şüpheli veya sanık salıverilmesini isteyebilir.” şeklinde bir düzenleme öngörerek şüpheli ve sanığa tutukluluk kararının kaldırılmasını talep hakkı tanımıştır. Tutukluluk kararının verildiği anda gerekli koşulları taşımadığına yönelik başvuru olan tutukluluğa itirazdan farklı olarak tahliye talebi, tutuklu şüpheli veya sanığın tutuklama kararının verildiği zamandaki koşulların değişmesi nedeniyle tutuklama nedeninin ortadan kalktığı iddiasını öne sürebilmesini sağlamaktadır.^[28]

Tutukluluğa karşı yargısal başvuru hakkı kapsamındaki tutukluluk veya tutukluluğun devam etmesi kararına itirazın ve tahliye talebinin yanında tutukluluğun resen incelenmesi güvencesi de CMK’de hükme bağlanmıştır. CMK 108. maddenin ilk iki fıkrası soruşturma evresine yöneliktir. Soruşturma evresinde sulh ceza hâkimi, şüphelinin tutukevinde bulunduğu sürece ve en geç otuzar günlük süreler içinde tutukluluk halinin devam edip etmeyeceğini inceler. Kanunun lafzından, Cumhuriyet savcısının en geç otuz gün içinde inceleme talep etmesinin bir zorunluluk olarak düzenlendiği anlaşılır.^[29] Ancak CMK 108/2 hükmüne göre aynı süre içinde şüphelinin

---

[27] CMK 100 ve 101. madde hükümleri değerlendirildiğinde tutuklamayla ilgili ret kararlarına da itiraz edilebileceği anlaşılır. Ancak çalışma kapsamında şüpheli veya sanığın kişi özgürlüğü güvenliği hakkı çerçevesinde tutukluluğun kabulüne karşı yargısal başvuru hakkı incelendiğinden bu ihtimal ayrıca ele alınmamıştır.

[28] Gülfem Pamuk, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Tutuklunun Salıverilme Talebinin İncelenme Usulü,” *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 17, no. 1-2, (2011): 267.

[29] Nevzat Toroslu ve Metin Feyzioğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 20. Baskı (Ankara: Savaş Yayınevi, 2020), 261.

de tutukluluk halinin incelenmesini talep etme hakkı vardır. İlgili maddenin 3. fıkrası ise “Hâkim veya mahkeme, tutukevinde bulunan sanığın tutukluluk hâlinin devamının gerekip gerekmeyeceğine her oturumda veya koşullar gerektirdiğinde oturumlar arasında ya da birinci fıkrada öngörülen süre içinde de resen karar verir.” şeklinde bir düzenleme öngörerek kovuşturma evresinde tutukluluğun incelenmesini hükme bağlar. Söz konusu fıkranın, tutuklu işlerde duruşmalar arasında en fazla otuz günlük ara verilmesini amaçladığı ileri sürülebilecektir.^[30] CMK 108. madde genel olarak değerlendirildiğinde, tutukluluğun incelenmesinin; soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısının yapmakla yükümlü olduğu talebe bağlamasının, kovuşturma evresinde ise resen mahkemeye bırakmasının sebebinin en ağır koruma tedbiri olan tutuklamanın periyodik aralıklarla gözden geçirilmesini sağlamak olduğu söylenebilir.

CMK’de öngörülen tutukluluğa karşı yargısal başvuru yolları ile tutukluluğun resen incelenmesi bu şekilde anlatıldıktan sonra, bir sonraki bölümde, söz konusu kurumlar bağlamında yapılan değerlendirmenin dosya üzerinden mi duruşmalı olarak mı yapılacağı AİHM ve AYM içtihatları bağlamında incelenecektir.

II. MAHKEME İÇTİHATLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Çalışmanın bu bölümünde, sırasıyla AİHS 5/3 ve AİHS 5/4 hükümlerinde öngörülen güvencelerin işleyiş sürecinin, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesinin içtihatları kapsamında nasıl somutlaştırıldığı ele alınacaktır.

A) AİHM BAŞVURULARI

Bu başlık altında ilk olarak 21.10.1986 tarihli Sanchez-Reisse/ İsviçre Davası ele alınacak sonrasında ise Türkiye aleyhine AİHM’e yapılan başvurular değerlendirilerek AİHM’in tutukluluğun resen incelenmesi ile tutukluluğa karşı yargısal başvuru hallerinin nasıl yürütülmesi gerektiği konusundaki içtihadı ortaya konacaktır.

[30] Toroslu ve Feyzioğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 262.

1- Sanchez-Reisse/ İsviçre Davası

12 Mart 1981 gecesi; Arjantin vatandaşı Leandro Sanchez-Reisse, Arjantin hükümetinin Uruguaylı bir bankacının Buenos Aires'te kaçırılmasıyla ilgili yürüttüğü soruşturma kapsamında, İsviçre'de federal polis tarafından yakalanıp tutuklanmıştır. Interpol Buenos Aires, başvurucunun İsviçre'den sınırdışı edilmesini istemiştir. Başvurucunun tutukluluğu, sınırdışı edilmesi amacıyla devam ettirilmiştir. Başvurucu; 9 Kasım 1981, 25 Ocak 1982, 21 Mayıs 1982 tarihlerinde tutukluluğunun sona erdirilmesini talep etmiş ancak bu talepleri dosya üzerinden değerlendirilerek reddedilmiştir. Süreç boyunca resen ya da başvurusu sonucu yapılan tutukluluk incelemelerinin hiçbirinde mahkeme karşısına çıkarılmamasının *Habeas Corpus* güvencesiyle bağdaşmadığını söyleyerek AİHS 5/4 hükmünün ihlal edildiğini iddia etmiştir.^[31]

AİHM değerlendirmesine, AİHS 5/4 hükmünün silahların eşitliği ve çelişme ilkelerine uyulmasını gerektirdiğini belirterek başlamıştır. Daha sonra Mahkeme, her ne kadar AİHS'in 5. maddesinin 3. fıkrasının lafzına bakıldığında AİHS 5/4 hükmündeki duruşma güvencesini içermediği düşünülebilse de AİHS 5/3 kapsamına giren hallerde de hâkim karşısına çıkarılma gerekliliği bulunduğunu vurgulamıştır. Ancak somut olayda, başvurucunun AİHS 5/4'ün koruduğu güvencelerden yararlandırılmadığı anlaşıldığından söz konusu hükmün ihlal edildiği kararına varmıştır.^[32]

2- Sevim ve Diğerleri/ Türkiye Davası

Başvuruculardan Selami Sevim, 8 Kasım 2000 tarihinde, yasadışı silahlı örgüte üye olduğu ve Türkiye'nin anayasal düzenini silah zoruyla yıkmaya teşebbüs ettiği iddialarıyla yakalanarak gözaltına alınmış, birkaç gün sonra da tutuklanmıştır. 19 Ocak 2009'da hakkındaki ömür boyu hapis cezası kararı Yargıtay tarafından onanıp kesinleşene kadar da tutuklu kalmıştır. 16 Nisan 2001 tarihinde, aynı iddialar doğrultusunda, İsmet Ökmen yakalanmış ve takip eden birkaç gün içinde tutuklanmıştır. 13 Şubat 2008 tarihinde, ilk derece mahkemesi İsmet Ökmen'i ömür boyu hapis cezasına mahkûm etmiştir. Dava, AİHM'e başvuru tarihi itibarıyla, Yargıtay'da temyiz aşamasındadır. Mithat Yılmaz da 7 Mart 2001 tarihinde, ilk iki başvurucuyla

[31] AİHM, *Sanchez-Reisse/ İsviçre*, B. No: 9862/82, 21.10.1986, § 10- § 43.

[32] AİHM, *Sanchez-Reisse/ İsviçre*, B. No: 9862/82, 21.10.1986, § 51.

aynı sebepler doğrultusunda yakalanıp gözaltına alınmış ve birkaç gün sonra da tutuklanmıştır. Mithat Yılmaz hakkındaki ceza davası, başvuru tarihi itibarıyla, ilk derece mahkemesi önünde derdesttir. Başvurucuların AİHM önündeki temel iddiaları, tutukluluk süreleri boyunca yaptıkları tüm itirazların sürekli olarak basmakalıp ifadeler kullanılarak reddedilmesi nedeniyle AİHS 5/4 hükmünün ihlal edildiği yönündedir.^[33]

AİHM, bu ihlal iddiasını değerlendirirken AİHS 5/4 hükmü çerçevesinde tutukluluğa karşı öngörülecek yargısal başvuru yolu açısından, yargı organının hukuki nitelik taşımasının ve usule yönelik güvenceleri özellikle de çelişmeli yargılama ve silahların eşitliği ilkelerini sağlamasının önemini vurgulamıştır. Sonrasında, AİHS 5/4 hükmü uyarınca CMK'de tutukluluğa itiraz kurumunun düzenlendiğini belirtmiş ancak itiraz davasının genelde dosya üzerinden yürütülmesinin ve tutuklu veya müdafinin kesin talebi olsa dahi duruşma yapılmasının mahkemenin takdirine bırakılmasının, tutukluluğa itiraz kurumunun AİHS 5/4 kapsamında yeterli güvenceyi sağlayıp sağlamadığının her somut olay açısından dikkatle incelenmesi sonucuna yol açtığını vurgulamıştır. Somut olayda da başvurucuların itirazlarının çelişmeli yargılama ilkesine uygun değerlendirilmediğini belirterek ihlal kararı vermiştir.^[34]

3- Altınok/ Türkiye Davası

Başvurucu, 12 Nisan 2007 tarihinde dolandırıcılık ve evrakta sahtecilikle ilgili bir şikâyet üzerine yakalanıp 13 Nisan 2007 tarihinde tutuklanmıştır. 11 Mayıs, 8 Haziran, 15 Ağustos ve 12 Eylül 2007 tarihlerinde, CMK 108/3 hükmü doğrultusunda, mahkeme resen ve dosya üzerinden inceleme yapmış ve savcının görüşü doğrultusunda tutukluluğun devamına karar vermiştir. 8 Ekim 2007 tarihinde Ağır Ceza Mahkemesi ilk duruşmasını yapmış ve suçun türü, niteliği, delillerin durumu, kaçma riski, suçla ilgili ceza ve ilgili hakkındaki güçlü şüphelerin varlığını göz önünde bulundurarak başvurucunun tutukluluğun sona erdirilmesi yönündeki talebini reddetmiştir. Başvurucunun avukatı 15 Ekim 2007 tarihinde, duruşmada verilen

[33] AİHM, *Erişen ve Diğerleri/ Türkiye*, B. No: 7067/06, 03.04.2012, Davanın Koşulları, § 2- § 6.

[34] AİHM, *Erişen ve Diğerleri/ Türkiye*, B. No: 7067/06, 03.04.2012, AİHS'nin 5. Maddesinin 4. Paragrafı, § 1- § 5.

tutukluluğun devamı kararına itiraz etmiş ancak itiraz merci 16 Ekim 2007 tarihinde, dosya üzerinden yaptığı inceleme sonucunda yapılan itirazı reddetmiştir. Sonrasında, 7 Kasım ve 5 Aralık 2007 tarihlerinde resen ve dosya üzerinden inceleme yapan Ağır Ceza Mahkemesi, tutukluluğun devamına karar vermiştir. 26 Aralık 2007 tarihli ikinci duruşmada, mahkeme, ilk duruşmadaki kararıyla aynı gerekçelere dayanarak, tutukluluğun devamına hükmetmiştir. 23 Ocak ve 20 Şubat 2008 tarihlerinde ise mahkeme resen ve duruşmasız olarak yaptığı incelemede tutukluluğun devamı yönünde karar vermiştir. 10 Mart 2008 tarihli üçüncü duruşmada, mahkeme, ilk iki duruşmadakiyle aynı sebeplere dayanarak başvurusunun tahliye istemini yine reddetmiştir. 9 Nisan 2008 tarihli resen ve dosya üzerinden yapılan incelemede de tutukluluğun devamı kararı verilmiştir. 5 Mayıs 2008 tarihli dördüncü duruşmada, diğer duruşmalardaki gerekçelere dayanılarak, tutukluluğun devamı kararı verilmiş, bunun üzerine başvurusunun müdafisi 12 Mayıs 2008'de bu tutukluluk kararına itirazda bulunmuştur. 16 Mayıs 2008 tarihinde, itiraz merci, yapılan itirazı reddetmiştir. 6 Haziran 2008'de mahkeme, resen ve dosya üzerinden yaptığı inceleme sonucunda tutukluluğun devamına hükmetmiştir. 23 Haziran 2008 tarihinde, Ağır Ceza Mahkemesi, yaptığı beşinci duruşmada suçun türü ve niteliği, delillerin durumu, ilgilinin itham edildiği suçlara dayanan kanun maddeleri, geçen tutukluluk süreci ve delillerin toplanmasını dikkate alarak başvurusunun tahliyesine karar vermiştir. 29 Aralık 2008 tarihinde ise, başvuru sanık suçlu bulunmuş ve ilk derece mahkemesi tarafından hapis cezasına çarptırılmıştır.^[35]

AİHM değerlendirmesinde, AİHS 5/4 hükmünün sağladığı ilk teminatın, tutukluluğa itiraz başvurusunun mahkeme önünde duruşmalı olarak incelenmesi olduğunu belirtmiştir. Ancak ilgilinin tutukluluk durumunun sonlanması için yaptığı her başvuru sonucu duruşma açılmasının da ivedilikle yürütülmesi gereken ceza muhakemesinde tıkanıklara yol açabileceğini vurgulamıştır. AİHM, CMK'deki tutukluluğa itirazın duruşmalı incelenmesinin mahkemenin takdirine bırakılmasını, ceza yargılamasının her itiraz talebinde kesintiye uğraması ihtimalini önleyebilmek adına ölçülü bir düzenleme olarak değerlendirmiştir. Bu doğrultuda somut olay incelendiğinde, AİHM, 8 Ekim ve 26 Aralık 2007 tarihleri ile 10 Mart, 5 Mayıs ve 13 Haziran 2008 tarihlerinde yapılan duruşmalarda başvurusunun tutukluluğu hakkında da karar verildiği için ayrıca sanığın CMK 104. maddede düzenlenen tahliye

[35] AİHM, *Altınok/ Türkiye*, B. No: 31610/08, 29.11.2011, § 5-§ 26.

talebi ile ve CMK 101/5 öngörülen tutukluluğa itiraz kurumlarına başvurularının duruşmalı incelenmesine gerek olmadığına karar verip dosya üzerinden yapılan değerlendirmelerin AİHS 5/ 4 hükmünü ihlal etmediği sonucuna varmıştır.^[36]

4- Erişen ve Diğerleri/ Türkiye Davası

Ciğerhun Erişen, Ergin Demir ve Abdülkadir Akgül 21 Temmuz 2005 tarihinde, yasadışı örgüte üye oldukları şüphesiyle yakalanıp 22 Temmuz 2005'te tutuklanmışlardır. Aynı gerekçelerle; Şirin Sekmen 29 Temmuz 2005'te, Ekrem Kaplan 1 Ağustos 2005'te ve Sedrettin Altay 3 Ağustos 2005'te tutuklanmışlardır. 26 Temmuz 2005 tarihinde; Erişen, Demir ve Akgül'ün müdafileri 22 Temmuz tarihli tutukluluk kararına itiraz etmiş ancak mahkeme, 29 Temmuz'da, dosya üzerinden yaptığı inceleme sonucu, itirazı reddetmiştir. 8 Ağustos'ta tekrar tutukluluk kararına itiraz edilmiş ancak 17 Ağustos tarihinde bu itiraz da reddedilmiştir. Erişen, Demir ve Akgül; 4 Ekim 2005'te tahliye talebinde bulunmuşlar, 6 Ekim 2005 tarihli kararda Demir tahliye edilmiş, Erişen ve Akgül'ün ise tutukluluğunun devamına hükmedilmiştir. 20 Kasım 2005'te tüm başvurular ve diğer şüpheliler aleyhine kamu davası açılmıştır. 21 Kasım 2005'te Erişen ve Akgül tekrar tahliye talebinde bulunmuşlar ancak 22 Kasım tarihli mahkeme kararıyla talepleri reddedilmiştir. 5 ve 19 Aralık 2005'te Erişen tahliye talebinde bulunmuş ancak 7 ve 19 Aralık tarihli kararlarla, duruşma yapılmaksızın, talepleri reddedilmiştir. Erişen ve Akgül'ün 20 Aralık 2005, 2 Ocak 2006 ve 27 Ocak 2006 tarihlerinde yaptıkları tahliye talepleri de reddedilmiştir. Sekmen, Kaplan ve Altay 17 Şubat 2006'da; Erişen ve Akgül ise 10 Nisan 2006'da tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakılmışlardır. 6 Mart 2009 tarihinde ilk derece mahkemesi tüm başvurular hakkında beraat kararı vermiş ve bu karar 16 Mart 2009'da kesinleşmiştir.^[37]

AİHM değerlendirmesinde, *Altınok ve Türkiye Davası*'na atıfta bulunarak Türk ulusal mevzuatında tutukluluğun CMK 108. madde gereği periyodik ve resen incelendiğini, buna ek olarak da ilgilinin CMK m. 104 hükmü doğrultusunda tahliye talebinde bulunabildiğini ve CMK 101/5 düzenlemesi uyarınca tutukluluk kararlarına itiraz edebildiğini vurgulamış; söz konusu

[36] AİHM, *Altınok/ Türkiye*, B. No: 31610/08, 29.11.2011, § 46-§ 56.

[37] AİHM, *Erişen ve Diğerleri/ Türkiye*, B. No: 7067/06, 03.04.2012, § 9-§ 15.

imkanların çokluğunu da göz önünde tutarak tutukluluğa yapılan her itirazın duruşmalı yürütülmemesinin AİHS 5/4 ihlaline yol açmayacağını belirtmiştir. Bu durumu tespit ettikten sonra da somut olayı incelemiştir. Somut olayda, Demir'in iki aydan uzun süre boyunca mahkeme önüne çıkarılmadığı tespit edilirken Erişen ve Akgül için bu süre dört aydan da uzundur. 6 Ekim 2005 tarihinde tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakılan Demir'in haricindeki diğer iki başvuru, 22 Temmuz 2005'te tutuklandıktan sonra ilk kez kovuşturma aşamasında, davanın ilk duruşmasında mahkeme önüne çıkarılmışlardır. Yargılama sürecinde başvuru sahipleri pek çok kez tutukluluklarına itirazda bulunmuşlar fakat tüm itirazları dosya üzerinden karara bağlanmıştır. Anılan nedenlerle AİHM, soruşturma evresinde, Demir'in iki aydan, Erişen ve Akgül'ün ise dört aydan uzun süre hâkim önüne çıkarılmadan tutuklulukları hakkında karar verilmesinin AİHS 5/4 hükmünün ihlaline yol açtığını belirtmiştir.^[38]

5- Kocamış ve Kurt/ Türkiye Davası

3 Temmuz 2012'de başvuru sahipleri, silahlı yağma suçunu işledikleri şüphesiyle gözaltına alınmış, 4 Temmuz'da da tutuklanmışlardır. 5 Temmuz'da tutukluluk kararına itiraz etmişler, 6 Temmuz'da ise itiraz merci, itirazı dosya üzerinden reddetmiştir. 10 Temmuz'da savcılık başvuru sahipleri hakkında iddianameyi mahkemeye vermiş, mahkeme de 19 Temmuz'da iddianameyi kabul edip başvuru sahiplerinin tutukluluğunun devamına hükmetmiştir. 6 Ağustos tarihinde başvuru sahipleri tutukluluklarının devamı kararına itiraz etmiş, 8 Ağustos'ta ise itiraz merci duruşma yapmadan itirazın reddine karar vermiştir. Ancak mahkemenin kararını dayandırdığı savcılığın yazılı görüşü başvuru sahiplerine tebliğ edilmemiştir. 13 Eylül 2012 ile 12 Nisan 2013 tarihleri arasında beş duruşma yapılmış ve mahkeme, bu duruşmalarda tutukluluğun devamı kararı vermiştir. Ayrıca mahkeme, duruşma tarihleri arasında da dört kere dosya üzerinden tutukluluk durumunu incelemiş ve bu incelemeler sonucunda da tutukluluğun devamına hükmetmiştir. 25 Nisan 2013 tarihinde, ilk derece mahkemesi başvuru sahipleri, yargılama konusu suçtan, suçlu bulmuş ve karar 5 Şubat 2014 tarihinde Yargıtay tarafından onanmıştır.^[39]

[38] AİHM, *Erişen ve Diğerleri/ Türkiye*, B. No: 7067/06, 03.04.12, § 52-§ 54.

[39] AİHM, *Kocamış ve Kurt/ Türkiye*, B. No: 227/13, 25.01.2022, § 5-§ 13.

AİHM, değerlendirmesine ilk olarak CMK'de tutukluluğun incelenmesini sağlayan kurumları; yani CMK 108 uyarınca tutukluluğun resen denetlenmesi, CMK 104 uyarınca sanığın ya da şüphelinin tahliye talebinde bulunması ve CMK 101/5 uyarınca sanığın ya da şüphelinin tutukluluk kararına itiraz etmesini sayarak başlamıştır. Daha sonra, ceza yargılamasının ivedi yürütülmesi gerekliliğine de değinerek tutukluluğa itirazın her zaman duruşmalı incelenmesinin sistemde tıkanıklara yol açacağını söylemiştir. AİHM, tutukluluğa itirazın duruşmalı gerçekleşmemesinin, savunma makamıyla birlikte iddia makamının da dinlenmemesi sonucu doğduğundan, zorunlu olarak AİHS 5/4 hükmünün ihlaline yol açmayacağını belirtmiştir. Somut olayda, soruşturma evresinde, başvuruçuların iki ay on günlük süre boyunca hâkim karşısına çıkmadıkları anlaşılmaktadır. AİHM, bu noktada soruşturma evresi ve kovuşturma evresi arasındaki farka dikkat çekerek kovuşturma evresinde sanığın en azından duruşma günlerinde hâkim karşısına çıkabildiğini ancak soruşturma evresinin mahiyeti gereği şüphelinin böyle bir güvenceye sahip olmadığını vurgulamıştır. Somut olayda başvuruçular, soruşturma evresinin başlangıcından kovuşturma evresindeki ilk duruşmaya kadar sadece haklarında ilk tutukluluk kararı verilirken hâkim karşısına çıkmışlardır. Yani soruşturma evresinde yaptıkları tutukluluğa itiraz başvuruları hep dosya üzerinden değerlendirilmiştir. Bu nedenle AİHM, somut olayda AİHS 5/4 hükmünün ihlal edildiği sonucuna ulaşmıştır.^[40]

B) AYM BAŞVURULARI

1- *Firas Aslan ve Hebat Aslan Başvurusu*

Başvuruçular, yasa dışı silahlı örgüte üye oldukları iddiasıyla, 31.12.2008 tarihinde gözaltına alınmış, 3.1.2009 tarihinde tutuklanmışlardır. 4.10.2012 tarihli duruşmada tutukluluklarının devamına karar verilmiştir. Başvuruçular, tutukluluğun devamına 9.10.2012 tarihinde itiraz etmişlerdir. Ancak itiraz merciinin 15.10.2012 tarihli kararı ile söz konusu itiraz reddedilmiştir. 31.10.2012 tarihinde, CMK 108 hükmü gereğince yapılan tutukluluk incelemesinde, tutukluluk hallerinin devamına karar verilmiştir. Başvuruçulardan Firas Aslan 27.11.2012 tarihli duruşmada tahliye edilmiştir. Hebat Aslan ise Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunduktan sonra 19.2.2013 tarihinde tahliye edilmiştir. Başvuruçular, gerek CMK 101/5

[40] AİHM, *Kocamış ve Kurt/ Türkiye*, B. No: 227/13, 25.01.2022, § 24-§ 31.

hükmü uyarınca kendilerinin yaptıkları tutukluluklarına karşı itirazların gerekse CMK 108. madde gereği yapılan resen tutukluluk incelemesinin duruşmasız yapılmasının AY 19'da düzenlenen kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkını ihlal ettiğini belirtmiştir.^[41]

AYM, incelemesinde, ilk olarak CMK 108 uyarınca yapılan resen tutukluluk incelemesinin AİHS 5/4 hükmü kapsamına girmediğini çünkü ilgili hükmün sanığın veya şüphelinin tutukluluğun sona erdirilmesine yönelik başvurularını koruduğunu açıklamıştır. Sonrasında ise başvurucuların CMK 108 hükmü gereğince yapılan tutukluluk incelemelerinin dosya üzerinden yürütülmesinin hak ihlaline yol açtığı yönündeki iddialarını, konu bakımından yetkisizlik nedeniyle kabul edilemez bulmuştur.^[42] Mahkemenin bu kararının arkasında, duruşmalı inceleme güvencesinin, AİHS 5/4'ün Anayasamızdaki yansıması olan 19/8 hükmünde yer alıp 19/7 düzenlemesinde korunmadığı düşüncesinin yer aldığı anlaşılmaktadır.

Başvurucuların tutukluluğa itiraz taleplerinin duruşmasız incelendiği iddialarıyla ilgili olarak ise AY 19/8 hükmünün, tutukluluğun kanuna uygun olup olmadığının hâkim önünde incelenmesini talep etme ve tutukluluğun gerekliliğinin ivedilikle değerlendirilmesini isteme güvencelerini getirdiğini belirtmiştir. Ancak söz konusu hükmün, tutukluluğa yönelik her itirazın duruşmalı incelenmesi anlamını taşımadığını da vurgulamıştır. AYM, somut olayda, başvurucuların tutukluluk halleri her duruşmada incelendiğinden ayrıca yaptıkları tutukluluk itirazlarının dosya üzerinden karara bağlanmasının AY 19/8 hükmünün ihlali sonucunu doğurmayacağını söylemiştir.^[43]

Başvurucular, tutukluluğa itiraz incelemelerinin dosya üzerinden yapılmasının AİHS 5/4 hükmünün ihlaline yol açtığı iddialarını daha sonra AİHM önünde *Hebat Aslan ve Firas Aslan/ Türkiye Davası* nda da ileri sürmüşler, ancak AİHM de AYM ile aynı gerekçelerden hareket ederek başvurucuların iddialarını açıkça dayanaktan yoksun bulmuştur.^[44]

[41] AYM, *Firas Aslan ve Hebat Aslan*. B. No: 2012/1158, 21.11.2013, § 9-§ 24.

[42] AYM, *Firas Aslan ve Hebat Aslan*. B. No: 2012/1158, 21.11.2013, § 25-§ 32.

[43] AYM, *Firas Aslan ve Hebat Aslan*. B. No: 2012/1158, 21.11.2013, § 66-§ 75.

[44] AİHM, *Hebat Aslan ve Firas Aslan/ Türkiye*, B. No: 15048/09, 28.10.2014, § 57-§ 60.

2- Ulaş Kaya ve Adnan Ataman Başvurusu

Ulaş Kaya ve Adnan Ataman, çocuğun basit cinsel istismarı suçundan 20.2.2013 tarihinde gözaltına alınmış ve aynı tarihte tutuklanmışlardır. Başvurucular, 21.2.2013 tarihinde tutuklama kararına itiraz etmişler ancak bu itirazları reddedilmiştir. 20.3.2013 tarihinde mahkeme, Başsavcılığın yaptığı talep doğrultusunda incelemede bulunarak tutukluluğun devamına hükmetmiştir. Başvurucular, 2.4.2013 tarihinde tutukluluğun devamı kararına itiraz etmişler fakat 4.4.2013 tarihli kararla itirazları reddedilmiştir. Bunun üzerine başvurucular 15.4.2013 tarihinde, 20.3.2013 ve 4.4.2013 tarihli kararlara itiraz etmişler ancak itiraz merci itirazı yerinde bulmayarak reddetmiştir. 7.5.2013'te ise başvurucular 15.4.2013 tarihli karara itiraz etmişlerdir. Bu itiraz da 9.5.2013'te reddedilmiştir. Mahkeme, başsavcılığın 6.6.2013 tarihli talebi üzerine başvurucuların tutukluluk durumunu inceleyen Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 108. maddesinde yapılan değişikliği ("*şüpheli veya müdafii dinlenilmek suretiyle*") ibaresinin madde metnine eklenmesini) gözeterek başvurucuların avukatlarını dinlemiş ve 7.6.2013 tarihli kararında tutukluluğun devamına hükmetmiştir. İlk derece mahkemesi, 31.3.2014 tarihli kararı ile başvurucuları yargılama konusu suçlardan mahkûm etmiş ve tahliyelerine karar vermiştir. Başvurucular 7.6.2013 tarihinde bireysel başvuruda bulunmuşlardır.^[45] AYM'ye başvuru tarihi itibarıyla, dava Yargıtay'da temyiz aşamasında derdestir.

AYM, değerlendirmesini yaparken ilk olarak, AY 19/8 ve AİHS 5/4 hükümlerinin kapsamını belirlemiştir. Bu bağlamda, ilgili hükümlerde serbest bırakılmak amacıyla yetkili yargı merciine yapılması gereken başvurudan bahsedildiği için ancak talebe bağlı olarak tutukluluğun incelenmesi hallerinde uygulanacaklarını vurgulamıştır. Sonrasında da bu hükümlerin tutukluluğun hâkim önünde incelenmesi teminatını sağladığını, önceki kararlarına paralel olarak, ortaya koymuştur. Ancak tutukluluğa yönelik her itirazın duruşmalı yapılmasının da ivedi işlemesi gereken ceza yargılaması sürecinde tikanıklara yol açabileceğini hatırlatmıştır. Bu ilkeleri somut olaya uygulayan AYM, başvurucuların tutukluluk durumunun 20.2.2013-7.6.2013 tarihleri arasında duruşma yapılmaksızın incelendiğini ve bu nedenle üç aydan fazla süre hâkim önünde düzenli aralıklarla dinlenme hakkından mahrum bırakıldıklarını tespit etmiştir. Anılan nedenlerin silahların eşitliği ve çelişmeli

[45] AYM, *Ulaş Kaya ve Adnan Ataman*. B. No: 2013/4128, 18.11.2015, § 8-§ 20.

yargılama ilkeleri ile bağdaşmadığını söyleyen AYM somut olayda AY 19/8 hükmünün ihlal edildiğini belirtmiştir.^[46]

3- Bergin Karaboğa ve Yusuf Aldemir Başvurusu

Başvurucu Bergin Karaboğa 30.9.2011 tarihinde, Yusuf Aldemir ise 1.10.2011 tarihinde silahlı terör örgütüne üye oldukları iddiasıyla tutuklanmış ve başvurucular hakkında kamu davası açılmıştır. Başvurucular hakkındaki kamu davasını gören mahkeme 9.12.2011 tarihinde dosya üzerinden tutukluluğun devamına karar vermiştir. 20.2.2012 tarihli ilk duruşmada da aynı yönde karar verilip tutukluluk devam ettirilmiştir. 12.12.2013 tarihinde yapılan on ikinci duruşmadan sonra, mahkeme resen ve dosya üzerinden yaptığı tutukluluk incelemesinde tutukluluğun devamına karar vermiştir. Başvurucular, ilgili karara itiraz etmişler ancak itiraz merciinin 31.12.2013 tarihli kararıyla itirazları reddedilmiştir. 17.7.2014 tarihinde, başvurucuların adli kontrol hükümleri uygulanarak tahliyelerine hükmedilmiştir. Başvurucular, 31.12.2013 tarihinde yapılan tutukluluğa itiraz incelemesinin ve 10.1.2014'te mahkemenin tutukluluğu resen değerlendirmesinin duruşmasız yürütülmesinin AY 19/8 hükmünü ihlal ettiği gerekçesiyle 18.2.2014 tarihinde bireysel başvuruda bulunmuşlardır. Başvuru tarihi itibarıyla dava ilk derece mahkemesinde derdesttir.^[47]

AYM, ilk olarak, tutukluluğa itiraz incelemesinin duruşmasız yapıldığı iddiasını ele almış ve değerlendirmeye, AY 19/8 hükmü kapsamında yapılan tutukluluk incelemelerinin çelişmeli yargılama ve silahların eşitliği ilkelere uygun olması gerekliliğini belirterek başlamıştır. Bu bağlamda, *Firas Aslan ve Hebat Aslan* kararına atıfta bulunarak AY 19/8 hükmü uyarınca tutukluluğa karşı yargısal başvuru hakkını kullanan kişilerin mahkeme huzurunda dinlenilmek haklarına sahip olduğunu ancak bu yöndeki her başvuruda duruşma açmanın ivedi yürütülmesi gereken ceza yargılamasını tıkayacağını söylemiştir. Mahkeme, somut olayda 12.12.2013 tarihli duruşma ile tutukluluk itirazının dosya üzerinden incelenmesi tarihi olan 31.12.2013 arasında on dokuz gün bulunduğunu belirterek bu durumun AY 19/8'e yönelik ihlal yaratmayacağını açık olduğunu vurgulamış ve

[46] AYM, *Ulaş Kaya ve Adnan Ataman*. B. No: 2013/4128, 18.11.2015, § 54-§ 62.

[47] AYM, *Bergin Karaboğa ve Yusuf Aldemir*. B. No: 2014/2626, 27.10.2016, § 11-§ 34.

başvurunun bu kısmını, açıkça dayanaktan yoksunluk nedeniyle kabul edilemez bulmuştur.^[48]

AYM, ikinci olarak, mahkemece yapılan tutukluluğun resen incelemesinin duruşmasız yürütüldüğü iddiasını ele almıştır. Değerlendirmesinin bu kısmında da *Firas Aslan ve Hebat Aslan* kararına atıfta bulunmuş ve tutukluluğun resen incelenmesini öngören CMK 108. maddenin, tutukluluğa karşı yargısal başvuruyu düzenleyen AİHS 5/4 hükmü kapsamına girmediğini belirtmiştir. Mahkeme, başvurunun bu kısmını konu bakımından yetkisizlik nedeniyle kabul edilemez bulmuştur.^[49]

III. MAHKEME İÇTİHATLARININ ULUSAL MEVZUATA UYGUNLUĞUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yukarıdaki bölümde hem tutukluluğun resen incelenmesi hem de şüpheli veya sanığa tanınan tutukluluğa karşı yargısal başvuru yolu güvencelerinin işleyiş süreçlerinin, AİHM ve AYM içtihatlarına nasıl yansıdığı ortaya konulmuştur. Çalışmanın bu bölümünde ise ilk olarak tutukluluğa karşı yargısal başvuru yolu, sonrasında tutukluluğun resen incelenmesi kararlarının yerindeliği ulusal mevzuatımızdaki tutukluluk düzenlemeleri bağlamında tartışılacaktır.

İlk olarak AİHS 5/4, AY 19/7 ile 19/8, CMK 101/5 ile 104 bağlamında düzenlenen tutukluluğa karşı yargısal başvuru kurumunun işleyişine yönelik içtihadı değinilecektir. AİHM ve AYM kararları değerlendirildiğinde tutukluluğa karşı yargısal başvurunun duruşmalı yürütülmesinin zorunlu olmadığı yönündeki görüşün benimsendiği anlaşılmaktadır. İki Mahkeme de kararlarında, incelemelerin tamamen dosya üzerinden yürütülmesinin çelişmeli yargılama ve silahların eşitliği ilkelerini ihlal edeceğine dikkat çekse de ivedi işlemesi gereken ceza muhakemesinde her tutukluluk incelemesinin duruşmalı yapılmasının da süreci tıkayacağını belirtmiştir.^[50] Bu nedenle de

[48] AYM, *Bergin Karaboğa ve Yusuf Aldemir*. B. No: 2014/2626, 27.10.2016, § 42-§ 47.

[49] AYM, *Bergin Karaboğa ve Yusuf Aldemir*. B. No: 2014/2626, 27.10.2016, § 51-§ 53.

[50] AİHM, *Hebat Aslan ve Firaz Aslan/ Türkiye*, B. No: 15048/09, 28.10.2014, § 58; AYM, *Firaz Aslan ve Hebat Aslan*. B. No: 2012/1158, 21.11.2013, § 68.

belli aralıklarla duruşmalı inceleme yapılmasını yeterli görüp bu aralıkların uzaması halinde kişi özgürlüğü güvenliği hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir. AİHM kararları incelendiğinde, Mahkemenin özellikle soruşturma ve kovuşturma evresi bakımından bir ayrıma gittiği anlaşılmaktadır. AİHM, *Altınok/ Türkiye* davasında kovuşturma evresinde yapılan bir ila üç ay aralıklı duruşmalarda, başvuruçunun tutukluluğu hakkında karar verilmesinin yeterli olup ayrıca sanığın CMK 104. maddede düzenlenen tahliye talebi ile CMK 101/5 hükmünde öngörülen tutukluluğa itiraz kurumlarına başvuruçularının duruşmalı incelenmesine gerek olmadığına hükmetmiştir.^[51] Buna karşın, *Erişen ve Diğerleri/ Türkiye* davasında AİHM, soruşturma evresinde, Demir'in iki aydan, Erişen ve Akgül'ün ise dört aydan uzun süre hâkim önüne çıkarılmadan tutuklulukları hakkında karar verilmesinin AİHS 5/4 hükmünü ihlal ettiğini belirtmiştir.^[52] *Kocamış ve Kurt/ Türkiye* davasında ise başvuruçuların soruşturma evresi boyunca yaptıkları tüm itirazların dosya üzerinden incelenmesi sonucu, diğer ihlal kararlarındakinden görece daha kısa süre olan iki ay on gün boyunca hâkim önüne çıkarılmamayı AİHS 5/4 hükmüne uygun bulmamıştır.^[53] Bu açıdan değerlendirildiğinde, AİHM'in ceza yargılamasının soruşturma veya kovuşturma evrelerinin tamamında, özellikle de mahiyeti gereği duruşma yapılmayan soruşturma evresinde, tüm tutukluluk değerlendirmelerinin dosya üzerinden yapılmasını kişi özgürlüğü güvenliği hakkını ihlal ettiği görüşüne sahip olduğu savunulabilir. AYM kararları incelendiğinde ise genel olarak AİHM'in içtihadının takip edildiği anlaşılacaktır. *Firas Aslan ve Hebat Aslan* başvurusunda, AYM; AİHM'in tutukluluğa itiraz incelemelerinin sürekli olarak duruşmalı yapılması gerekliliğinin bulunmadığı içtihadından hareketle, başvuruçuların tutukluluk halleri her duruşmada değerlendirildiğinden ayrıca yaptıkları tutukluluk itirazlarının dosya üzerinden karara bağlanmasının AY 19/8 hükmünün ihlaline yol açmayacağını belirtmiştir.^[54] *Ulaş Kaya ve Adnan Ataman* başvurusunda ise konuyu süre ve muhakeme evresi bakımından değerlendirerek somut olayda başvuruçuların soruşturma evresinde üç aydan uzun süre hâkim

[51] AİHM, *Altınok/ Türkiye*, B. No: 31610/08, 29.11.2011, § 54-§ 55.

[52] AİHM, *Erişen ve Diğerleri/ Türkiye*, B. No: 7067/06, 03.04.12, § 53.

[53] AİHM, *Kocamış ve Kurt/ Türkiye*, B. No: 227/13, 25.01.2022, § 30.

[54] AYM, *Firas Aslan ve Hebat Aslan*. B. No: 2012/1158, 21.11.2013, § 73-§ 75.

önüne çıkarılmamasının AY 19/8 hükmünü ihlal ettiği kararına varmıştır.^[55] Çalışma kapsamında incelenen son AYM kararı olan *Bergin Karaboğa ve Yusuf Aldemir* başvurusunda ise Mahkeme, yine süre açısından inceleme yapıp duruşma ile tutukluluk itirazı arasında on dokuz gün bulunduğunu belirterek itiraza dosya üzerinden karar verilmesinin AY 19/8'e yönelik ihlal yaratmayacağına açık olduğunu vurgulamış ve başvuruyu açıkça dayanaktan yoksunluk nedeniyle kabul edilemez bulmuştur.^[56] Dolayısıyla AYM'nin, AİHM'in hem muhakeme evresi hem de süre açısından değerlendirmelerini benimsediği açıkça görülmektedir.

İkinci olarak, AİHS 5/3, AY 19/7 ve CMK 108 hükümleri kapsamına giren tutukluluğun resen incelenmesi güvencesinin işleyişi ele alınmalıdır. Yukarıda tartışılan AİHM ve AYM kararları değerlendirildiğinde, tutukluluğa karşı yargısal başvuru yolundaki fikir birliğinin tutukluluğun resen incelenmesi kurumunun yürütülüş şekli açısından korunmadığı anlaşılmaktadır. AYM, *Firas Aslan ve Hebat Aslan* ile *Bergin Karaboğa ve Yusuf Aldemir* kararlarında CMK 108 bağlamında yapılan tutukluluk değerlendirmesinin duruşmasız yapıldığı iddialarını; AY 19/8 ve AİHS 5/4 hükümlerinin sağladığı duruşma güvencesi kapsamında görmeyerek konu bakımından yetkisizlik nedeniyle kabul edilemez bulmuştur. Mahkemenin bu kararı, tutukluluğun resen incelenmesi kurumunun AY 19/7 ile AİHS 5/3 hükümleri kapsamında değerlendirilmesine dayanmaktadır. AYM'nin tutukluluğun periyodik olarak ve kendiliğinden incelenmesiyle ilgili kararlarındaki genel kabul, CMK 108. maddede düzenlenen kurumun AİHS 5/4 ve dolayısıyla AY 19/8 korumasından yararlanamaması ve bu nedenle uygulamada hatalı olarak sıklıkla yapılan, kişinin tutukluluğun dosya üzerinden incelenmesinin hak ihlali olarak değerlendirilmemesi sonucunu doğurmuştur.^[57] Oysa tutukluluğun resen ve periyodik olarak incelenmesini AİHS 5/3 kapsamında gören AİHM, bu otomatik tutukluluk değerlendirmesinin AİHS 5/4 hükmüne

---

[55] AYM, *Ulaş Kaya ve Adnan Ataman*. B. No: 2013/4128, 18.11.2015, § 61-§ 62.

[56] AYM, *Bergin Karaboğa ve Yusuf Aldemir*. B. No: 2014/2626, 27.10.2016, § 46- § 47.

[57] Fahri Gökçen Taner, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı Bağlamında Çelişme ve Silahların Eşitliği*, 2. Baskı, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021), 274.

uygunluğunun aranmaması için bir sebep olmadığını belirtmiştir.^[58] Yani AİHM; tutukluluğa karşı yargısal başvuru ve tutukluluğun resen incelenmesi kurumlarının yürütülme şekilleri açısından bir ayrımı benimsememiş, tutukluluğun değerlendirilmesi amacına hizmet eden bu iki kurumun da ceza yargılamasını aksatmamak şartıyla duruşmalı yapılabileceğini ortaya koymuştur. Yukarıda incelenen *Sanchez-Reisse/ İsviçre* davasında da AİHM tutukluluğa karşı yargısal başvuru yolunda olduğu gibi tutukluluğun resen incelenmesinin de duruşmalı yürütülmesi gerektiğini savunmuştur.^[59] Bu açıdan düşünüldüğünde, AYM'nin tutukluluğun resen incelenmesi kurumunun da AY 19/8 ile AİHS 5/4 hükümlerinde düzenlenen duruşmalı değerlendirme güvencesinden yararlanması gerektiği sonucuna ulaşması beklenirdi. Nitekim, tutukluluğun resen incelenmesi, her ne kadar tutukluluğa karşı ilgilinin başvuracağı yargısal bir yol olmasa da amaçsal yorum yapıldığında bu iki ayrı kurumun esasında tutukluluğun değerlendirilmesi ve böylelikle kişilerin keyfi ya da hatalı şekilde tutuklu kalmasının önüne geçilmesi sonucuna ulaşmak için getirildiği anlaşılabacaktır. Yukarıda ele alınan AYM içtihatlarındaki gibi salt lafzi yorumun benimsenmesi; tutukluluğa karşı yargısal başvuru için öngörülen duruşma güvencesini, tutukluluğun resen incelenmesi ihtimali için korumayarak tutukluluğun denetlenmesini sağlayan bu iki kurum arasında isabetli olmayan bir farklılık yaratacaktır. Ayrıca CMK 108/2 hükmü “Tutukluluk durumunun incelenmesi, yukarıdaki fıkrada öngörülen süre içinde şüpheli tarafından da istenebilir.” şeklinde bir düzenleme getirerek en azından soruşturma evresi için resen incelemenin yanında şüpheliye de tutukluluk halinin denetlenmesi için bir talep hakkı tanımıştır.^[60] Söz konusu hükmün, CMK 104/1 uyarınca şüpheli veya sanığın tahliye talebinde bulunmasından tek farkı CMK 108/1'de öngörülen otomatik incelemeye alternatif olarak getirilmiş olmasıdır. CMK 108 hükmünde resen incelemenin yanında şüpheliye yargısal başvuru yolu tanınmasıyla kurumların işleyişi arasında yaratılan farklılığın isabetsizliği kolaylıkla anlaşılacaktır. Yukarıda eleştirilen AYM içtihatları takip edilirse

[58] AİHM, *Megyeri/ Almanya*, B. No: 13770/88, 12.05.1992, § 22.

AİHM, *Eğmez/ Kıbrıs*, B. No: 30873/96, 21.12.2000, § 94.

[59] AİHM, *Sanchez-Reisse/ İsviçre*, B. No: 9862/82, 21.10.1986, § 51.

[60] Taner, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı Bağlamında Çelişme ve Silahların Eşitliği*, 275.

soruşturma evresinde tutukluluğun otomatik denetlenmesi CMK 108/1 hükmü uyarınca dosya üzerinden yapılabilirken aynı inceleme CMK 108/2 kapsamında şüpheli tarafından istendiğinde duruşmalı yürütülecek ve böylelikle hükmün doğasına uymayan, yasakoyucunun öngörmediği bir farklılık söz konusu olacaktır. Bu abes durum da içtihatlarla yaratılan ayırımın ulusal mevzuatımızda karşılık bulmadığını göstermektedir.

Tutukluluğa karşı yargısal başvuru ve tutukluluğun resen incelenmesi konularındaki AİHM ve AYM içtihatlarının CMK'nin benimsediği "tutukluluk kararının yüze karşı verilmesi" ilkesine uygunluğu da ele alınmalıdır. Tutuklama kararını düzenleyen CMK 101. maddenin 2. fıkrası "...Kararın içeriği şüpheli veya sanığa sözlü olarak bildirilir, ayrıca bir örneği yazılmak suretiyle kendilerine verilir ve bu husus kararda belirtilir." şeklinde bir hüküm getirerek tutuklama kararının yüze karşı verileceğini öngörmüştür. Tutukluluğun resen incelenmesi ve tutukluluğa karşı yargısal başvuru sonrası verilen her karar, yeni bir tutukluluk kararı niteliğinde olmasına rağmen AİHM ve AYM içtihatları takip edildiğinde söz konusu değerlendirmeler sonucu verilen tutukluluk kararları, sahip olmaları gereken duruşma güvencesinden yararlanamamaktadırlar. Soruşturma evresinde şüphelinin, kovuşturma evresinde sanığın katılımına gerek duyulmaması da bu kararlar doğrultusunda gelişen uygulamanın kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkını ihlal etmesine yol açmaktadır.^[61] 2004 tarihli CMK'de, 1929 tarihli CMUK'un 106. maddesinin ilk fıkrasında^[62] düzenlenen ve sanığın yokluğunda, dosya üzerinden tutukluluk kararı verilmesini öngören gıyabi tutuklamaya verilmemiştir. Ancak şüpheli ya da sanığın CMK 101/5 uyarınca tutukluluğuna itiraz etmesi, CMK 104 bağlamında tahliye talebinde bulunması veya CMK 108 kapsamında tutukluluğun resen incelenmesi sonucu verilen tutukluluğun devamı hükmü de nitelik itibarıyla bir tutuklama kararı olduğundan söz konusu değerlendirmelerin dosya üzerinden yapılması; yasakoyucunun

[61] Tuğrul Katoglu, "Tutuklama Tedbirine İlişkin Sorunlar.", *Ankara Barosu Dergisi*, Cilt 4, (2011): 25.

[62] *CMUK 106/1*: "Sanığın tutuklanmasına ancak hâkim karar verir. Tutuklanması talep edilen sanık hazır ise karardan önce dinlenir, hazır bulunan sanık isterse sorgu sırasında vekaletname aranmaksızın müdafii de hazır bulunabilir ve karar verilmeden önce Cumhuriyet Savcısı ile hazır olan müdafii dinlenir. Sanık hazır değilse talebe ilişkin karar, yokluğunda ve evrak üzerinden verilir."

CMK’de yer vermediği gıyabi tutuklamanın uygulamada isabetsiz şekilde varlığını sürdürmesine yol açmıştır.^[63]

Bu bağlamda, AİHM ve AYM’nin içtihatları göz önünde tutulduğunda kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkının özüne daha uygun koruma mekanizmaları öngören ulusal mevzuatımızın da eksiksiz olmadığı belirtilmelidir. Tutukluluğa karşı açık olan itiraz kanun yolunda kararların verilmesi usulünü düzenleyen CMK 271 hükmünün ilk fıkrası “Kanunda yazılı olan hâller saklı kalmak üzere, itiraz hakkında duruşma yapılmaksızın karar verilir. Ancak, gerekli görüldüğünde Cumhuriyet savcısı ve sonra müdafî veya vekil dinlenir.” şeklinde bir düzenleme yaparak itiraz incelemesinde duruşmanın istisna olduğunu vurgulamıştır. Bu hüküm, tutukluluğa itirazın dosya üzerinden incelenmesini zorunlu kılmasa da duruşmalı değerlendirilme imkânını oldukça sınırlamıştır. Nitekim AİHM de *Sevim ve Diğerleri/ Türkiye* davasında mevzuatımızdaki bu düzenlemenin, AİHS 5/4 ihlaline yol açma riski taşıması nedeniyle her somut olay bakımından hükmün yarattığı sonuçların dikkatle incelenmesi gerektiğini belirtmiştir.^[64] Hükmün bu şekilde düzenlenmesinin altında, kanunkoyucunun yalnızca görevli ve yetkili mahkeme tarafından verilen tutukluluk kararlarının duruşmalı olması gerektiği, itiraz merciinin incelemesini dosya üzerinden yapabileceği düşüncesinin yattığı iddia edilebilir. Ancak yukarıda da belirtildiği üzere, ister resen ister ilgilinin başvurusu üzerine yapılan tutukluluk değerlendirmeleri sonucu verilen her tutukluluğun devamı hükmü, niteliği itibarıyla yeni bir tutukluluk kararıdır. Dolayısıyla, hükmü veren merci ya da aşağıda da tartışılacağı üzere kararın resen veya başvuru üzerine verilmesi gibi farklılıklar yalnızca usule ilişkin olup özünde bu kurumlar arasındaki amaçsal ortaklığı etkilememektedir. Bu şekilde düşünüldüğünde, olması gereken hukuk açısından, itiraz usulünü düzenleyen CMK 271/1 hükmüne, “...Tutukluluk kararına yapılan itirazlar duruşmalı incelenir.” şeklinde bir ek yapılması isabetli olacaktır.

Sonuç olarak gerek tutukluluğa karşı yargısal başvuru gerek de tutukluluğun resen incelenmesi kurumlarının duruşmalı yürütülmesi, ulusal

[63] Hakan Kaşka, Zeynep Büşra Şenyiğit, “Türk Ceza Muhakemesi Mevzuatındaki Bazı Hükümlerin Çelişme İlkesi Açısından Değerlendirilmesi,” *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 3, no. 2, (2013): 160.

[64] AİHM, *Erişen ve Diğerleri/ Türkiye*, B. No: 7067/06, 03.04.2012, AİHS’nin 5. Maddesinin 4. Paragrafı, § 4- § 5.

mevzuatımızdaki tutukluluk düzenlemeleri ile yasakoyucunun CMK'de gıyabi tutuklamaya yer vermemesi hususu göz önüne alındığında, bir zorunluluktur. AİHM, AİHS hükümlerini göz önünde bulundurarak ceza yargılamasının aksamaması için hem tutukluluğa karşı yargısal başvuru hem de tutukluluğun resen incelenmesi kurumları açısından duruşma güvencesini bir zorunluluk olarak değerlendirmemiştir. Bu içtihat, tutukluluğun değerlendirilmesini amaçlayan bu iki kurum arasında fark yaratmaması yönüyle tutarlıdır. Ancak yukarıda tartışılan CMK'nin ilgili hükümleri de dikkate alındığında bu yorumun ulusal mevzuatımız açısından yerinde olmadığı kolaylıkla anlaşılacaktır. Buna rağmen, AYM'nin tutukluluğa karşı yargısal başvuru açısından AİHM'in içtihadını takip etmesi hatalı olmuştur. Ayrıca, AYM'nin tutukluluğa karşı yargısal başvuru hususunda AİHM'in içtihadını benimserken tutukluluğun resen incelenmesi kurumu açısından kendi yorumunu oluşturmasına da değinilmelidir. AYM tutukluluğun resen incelenmesi kurumunun AY 19/7 hükmünde düzenlenmesi ve duruşma güvencesinin AY 19/8'de ortaya konulması nedenlerine dayanarak CMK 108 hükmü uyarınca yapılan tutukluluğun resen incelenmesinin dosya üzerinden yürütülmesiyle ilgili başvuruları konu bakımından yetkisiz olduğu gerekçesiyle reddetmiştir. AYM'nin tutukluluğa karşı yargısal başvuru konusunda mevzuatımıza uygun düşmemekle birlikte AİHM'in yorumunu takip etmesine karşın, tutukluluğun resen incelenmesi hususunda daha da vahim bir içtihat geliştirerek bireysel başvuru yolunu, kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkının tutukluluğun dosya üzerinden resen incelenmesiyle ihlal edilmesine kapatması ayrıca isabetsiz olmuştur.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmada, tutukluluğa itiraz, tahliye talebi ve tutukluluğun incelenmesi kurumlarına başvurunun dosya üzerinden mi duruşmalı olarak mı yapılması gerektiği sorusuna AİHM ve AYM'nin de konuyla ilgili içtihatları göz önünde tutularak cevap aranmıştır. Tutukluluğun devamına ilişkin karar alma sürecini irdeleyen kararların; AİHS, AY ve CMK ile ne derece uygun düştüğü değerlendirildikten sonra bu bölümde, olması gereken hukuk açısından benimsenmesi gereken çözüm ortaya konacaktır.

Bir önceki bölümde eleştirilen tutukluluğa karşı yargısal başvuru yolu ile ilgili AİHM ve AYM içtihatlarının temel dayanağını, ilgilinin yaptığı her tutukluluğa itiraz veya tahliye talebinin duruşmalı incelenmesinin ceza muhakemesini paralize edeceği argümanı oluşturmaktadır. Ceza yargılamasının özellikle tutuklu işlerde ivedi sürdürülmesi, şüpheli ya da sanığın AİHS 6 ve AY 36 hükümlerinde düzenlenen adil yargılanma hakkı kapsamında makul sürede yargılanma hakkının gereğidir. Ancak ceza yargılamasının tıkanıklığa uğrayacağını ileri sürerek soruşturma evresinde şüpheli, kovuşturma evresinde ise sanık hakkında tutuklama kararını dosya üzerinden vermek, menfaatler dengesi gözetildiğinde şüpheli veya sanık açısından çok daha büyük bir hak ihlaline yol açmaktadır. Tutukluluk değerlendirmesini duruşmalı olarak yapmak, makul sürede yargılanma hakkını tek başına ihlal edecek nitelikte olmamasına rağmen söz konusu incelemeyi dosya üzerinden sürdürerek tutukluluğun devamına hükmetmenin kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkının ihlaline yol açacağı kuşkusuzdur. Her ne kadar CMK'deki itiraz kanun yolu incelemesinin kural olarak dosya üzerinden yapılacağı hükmü, uygulayıcıları, tutukluluğa karşı yargısal başvuru yollarından biri olan tutukluluğa itirazın duruşmalı yapılması gerekliliğini taşımadığı şeklinde bir düşünceye sevk etse de amaçsal yorum yapıldığında itiraz mercii tarafından verilen tutukluluğun devamı kararının da kendisiyle aynı problemi çözmek için getirilen tahliye talebinin sahip olduğu duruşma güvencesinden yararlandırılması gerekir. Uygulamada, konuyla ilgili yaşanan fikir ayrılıklarının çözüme kavuşturulması açısından CMK'de itiraz kanun yolunu düzenleyen hükme, tutukluluğa itirazın duruşmalı yapılacağı şeklinde bir ek getirilmesi yerinde olacaktır.

AYM, tutukluluğa karşı yargısal başvuru kurumunun duruşmalı incelenmesinin zorunlu olmadığı yönündeki içtihadını, bu yöndeki AİHM

kararlarına dayandırarak geliştirmiştir.^[65] Bu noktada, AİHS'in "Tanınmış insan haklarının korunması" başlığını taşıyan 53. maddesi dikkate alınmalıdır. Söz konusu hüküm, "Bu Sözleşme hükümlerinden hiçbiri, herhangi bir Yüksek Sözleşmecî Taraf'ın yasalarına ve onun taraf olduğu başka bir Sözleşme uyarınca tanınmış olabilecek insan hakları ve temel özgürlükleri sınırlandıracak veya onları ihlal edecek biçimde yorumlanamaz" şeklinde bir düzenleme getirmektedir. İlgili hükmün lafzından açıkça anlaşılacağı gibi; sözleşmecî devletlerin iç hukukları, AİHS hükümlerinden ve AİHS'i gözeterek değerlendirme yapan AİHM içtihatlarından daha koruyucuysa, sözleşmecî devletler iç hukuklarını uygulamalıdır. Bu nedenle, AYM'nin doğrudan AİHM içtihadını uygulamadan önce kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkının sınırını tutukluluk açısından daha geniş çizen kendi ulusal mevzuatımızı göz önünde tutup tutukluluğun değerlendirilmesi sonucu verilen kararların da CMK 100 kapsamında yeni bir tutukluluk kararı olduğunu dikkate alarak kendi içtihadını oluşturması beklenmektedir.

AYM'nin tutukluluğun resen incelenmesini AİHS 5/4 ve AY 19/8 hükümlerindeki duruşma güvencesinin kapsamında görmediği kararları da eleştiriye açıktır. Tutukluluğun resen incelenmesinin dosya üzerinden yürütülmesinin kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkının ihlaline yol açtığı iddiasıyla yapılan bireysel başvuruları konu bakımından yetkisizlik nedeniyle kabul edilemez bulan AYM, tutukluluğun resen incelenmesi kurumunun da duruşma güvencesinden faydalanmasını öngören AİHM içtihadından ayrılmıştır. AYM'nin, AİHM'in tutukluluğun resen incelenmesinin de ceza yargılamasını aksatmamak kaydıyla duruşmalı yürütülmesi içtihadını doğrudan benimsemesi, yukarıda yapılan eleştiriler de dikkate alındığında, isabetli olmayacaktır. Sorunun çözümü için, bireysel başvuru yoluyla hak ihallerini sonlandırması beklenen AYM'nin; AİHM içtihadıyla birlikte CMK'nin tutukluluk kararının her durumda yüze karşı verileceğini düzenleyen 101. maddesini de göz önünde bulundurarak, tutukluluğun resen incelenmesi sonucu verilecek kararlar da CMK 100 kapsamında yeni bir tutukluluk hükmü olduğundan, sürecin her zaman duruşmalı yürütülmesini benimsediği bir içtihat oluşturması gerekmektedir.

Sonuç olarak, iç hukukumuzda tutukluluğun değerlendirilmesi kurumlarını düzenleyen CMK hükümleri incelendiğinde, tutukluluk kararlarının her

[65] AİHM, *Depal Polonya*, B. No: 62324/00, 12.12.2006, § 48– § 49. AİHM, *Saghinadze ve Diğerleri/ Gürcistan*, B. No: 18768/05, 27.5.2010, § 150.

durumda yüze karşı verilmesi gerekliliğinin tutukluluğun değerlendirilmesi sonucu alınan kararlar için de geçerli olduğu anlaşılmaktadır. Ancak özellikle AYM'nin geliştirdiği içtihatlar nedeniyle tutukluluğa karşı yargısal başvuru ve tutukluluğun resen incelenmesi kurumları, gereken duruşma güvencesinden yararlanamamakta ve ceza muhakemesi sürecinde tutuklanan şüpheli ile sanığın tanınan en büyük güvencelerden biri işlevsiz hale gelmektedir. Söz konusu sorunun hem ulusal mevzuatımıza hem de kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkının özüne uygun çözülmesinin tek yolu, gerek tutukluluğa karşı yargısal başvuru gerek de tutukluluğun resen incelenmesi süreçlerinin istisnasız olarak her zaman duruşmalı yürütülmesinin yargı kararlarıyla benimsenmesi olacaktır.

KAYNAKÇA

- Algan, Bülent. “Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği Hakkı Yaklaşımı: Hebat Aslan ve Firas Aslan Kararı Örneği.” *Anayasa Yargısı Dergisi* 31, no. 1, (2015): 185-206.
- Altun, Atakan. *Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği Hakkının Sınırlanması ve Sonuçları*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.
- Centel, Nur. “Tutuklama Uygulamasında Sorunlar.” *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 71, no. 1, (2013): 193- 206.
- Eker Kazancı, Behiye. “AİHS ve AİHM Kararları Çerçevesinde Yakalama ve Tutuklama Koruma Tedbiri ile Kişi Güvenliği ve Hürriyetinin Sınırlandırılması.” *TBB Dergisi*, no. 98, (2012): 75- 104.
- Kaşka Hakan ve Zeynep Büşra Şenyiğit. “Türk Ceza Muhakemesi Mevzuatındaki Bazı Hükümlerin Çelişme İlkesi Açısından Değerlendirilmesi.” *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 3, no. 2, (2013): 130- 167.
- Katoğlu, Tuğrul. “Tutuklama Tedbirine İlişkin Sorunlar.” *Ankara Barosu Dergisi* 69, no. 4, (2011): 19- 33.
- Keskin, Serap. “Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği Hakkına İlişkin Anayasal Değişiklikler.” *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 60, no. 1-2, (2002): 49-61.
- Pamuk, Gülfem. “Ceza Muhakemesi Hukukunda Tutuklunun Salıverilme Talebinin İncelenme Usulü.” *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 17, no. 1-2, (2011): 265- 281.
- Şirin, Tolga. *Özgürlük ve Güvenlik Hakkı Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi- 1*, Ankara: MRK Baskı ve Tanıtım Hizmetleri, 2018.
- Taner, Fahri Gökçen. *Ceza Muhakemesi Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı Bağlamında Çelişme ve Silahların Eşitliği*. 2. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021.

Toroslu, Nevzat ve Metin Feyzioğlu. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. 20. Baskı. Ankara: Savaş Yayınevi, 2020.

Yenisey Feridun ve Salih Oktar. “İnsan Hakları Açısından Yakalama ve Tutuklama.” *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 21, (2019): 3127- 3155.

Yararlanılan Kararlar

AİHM, *Altınok/ Türkiye*, B. No: 31610/08, 29.11.2011.

AİHM, *Aquilina/Malta* [BD], B. No: 25642/94, 29.04.1999.

AİHM, *Çatal/ Türkiye*, B. No: 26808/08, 17.04.2012.

AİHM, *De Jong, Baljet ve Van den Brink/ Hollanda*, B. No: 8805/79; 8806/79; 9242/81, 22.05.1984.

AİHM, *Depa/ Polonya*, B. No: 62324/00, 12.12.2006.

AİHM, *Eğmez/ Kıbrıs*, B. No: 30873/96, 21.12.2000.

AİHM, *Erişen ve Diğerleri/ Türkiye*, B. No: 7067/06, 03.04.2012.

AİHM, *Hebat Aslan ve Firas Aslan/ Türkiye*, B. No: 15048/09, 28.10.2014.

AİHM, *Kocamış ve Kurt/ Türkiye*, B. No: 227/13, 25.01.2022.

AİHM, *Megyeri/ Almanya*, B. No: 13770/88, 12.05.1992.

AİHM, *Rehbock/ Slovenya*, B. No: 29462/95, 28.11.2000.

AİHM, *Saghinadze ve Diğerleri/ Gürcistan*, B. No: 18768/05, 27.05.2010.

AİHM, *Sanchez-Reisse/ İsviçre*, B. No: 9862/82, 21.10.1986.

AİHM, *Sevim ve Diğerleri/ Türkiye*, B. No: 7540/07, 7859/07, 11979/07, 05.01.2010.

AYM, *Bergin Karaboğa ve Yusuf Aldemir*. B. No: 2014/2626, 27.10.2016.

AYM, *Can DüNDAR ve Erdem Gül*, B. No: 2015/18567, 25.02.2016.

AYM, *Erdal Tercan*. B. No: 2016/15637, 12.04.2018.

AYM, *Firas Aslan ve Hebat Aslan*. B. No: 2012/1158, 21.11.2013.

AYM, *Halas Aslan*. B. No: 2014/4994, 16.02.2017.

AYM, *Murat Narman*, B. No: 2012/1137, 02.07.2013.

AYM, *Ulaş Kaya ve Adnan Ataman*. B. No: 2013/4128, 18.11.2015.